

Insignie (z lat. insigne – znak, odznak, ozdoba) byly odedávna znakem důstojnosti a moci, propůjčené vysokému učení. Patří k nim především **žezla a řetězy**, které spolu s taláry slouží k označení akademických hodnostářů. Insignie se používají při promocích, inauguracích rektorů, udělování čestných doktorátů a dalších vysokoškolských solemnitách, i k představování vysoké školy na veřejnosti. Rozhodnutím císaře Františka Josefa I. ze dne 10. září 1903 bylo ministru kultu a vyučování uděleno zmocnění povolit jednotlivým vysokým školám technickým, aby i jejich rektori – podobně jako rektori univerzit – mohli při akademických slavnostech nosit zvláštní čestné řetězy. Profesorský sbor brněnské české techniky na své schůzi dne 22. února 1906 sice uznal, že tato výsada přísluší rovněž rektorům vysokých škol technických, ale zatím se o ni nehodlal ucházet.

Používání rektorského řetězu při slavnostních příležitostech bylo české technice v Brně povoleno po více než desetiletém fungování školy. Při dokončení novostavby České vysoké školy technické Františka Josefa v Brně obdržela škola na základě Nejvyššího zmocnění a výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 24. dubna 1911 právo, aby rektor nosil při akademických slavnostech zlatý čestný řetěz, zdobený obrazem Jeho veličenstva. Současně ministerstvo povolilo na pořízení rektorského řetězu obnos 2000 K s výhradou, že si škola zajistí stejnou částku ze soukromých prostředků. Řetěz pak mohl být pořízen díky obětavosti Spolku českých inženýrů a architektů v Markrabství moravském. Již 14. dubna 1911 zaslal spolek rektorátu přepis, ve kterém mu oznámil, že „jako projev neomezené úcty a vděku za vše, co vysoká škola tato a její učitelé pro spolek a jeho členský dorost vykonali, věnuje 2000 K na pořízení čestného řetězu“. O vypracování návrhu řetězu byl spolkem požádán architekt Karel Hugo Kepka, profesor pozemního stavitelství na české technice v Brně, který přijal tento úkol jako čestný a vypracoval potřebné návrhy.

Rektorský řetěz sestává z řetězu důstojenství, tzv. katény a medaile, která je na katéně zavěšena. Námětově vychází ze symboliky vztahující se k brněnskému vysokému učení. Vlastní řetěz je tvořen čtrnácti články, přičemž dekorativní články se střídají s okrouhlými články bílé a modře smaltovanými a s figurálními aplikami, které zobrazují obory brněnské techniky. Větší přechodný článek nese na stříbře modročerveně smaltovaný moravský znak s orlicí, na rubu rámu jsou kolem vyryty signatury: Inv. Prof. Arch. K. H. Kepka – Fec. V. Němec Praha. Na reverzu je dále letopočet 1899/1911.

Na tomto článku je zavěšena medaile. V době pořízení řetězu to byla medaile se sedící postavou císaře ve slavnostním rouchu, v pravé ruce žezlo, v levé ruce jablko, po pravé straně větvička vavřínu, po levé straně větvička lípy, v opisu FRANTIŠEK JOSEF PRVNÍ ZALOŽIL ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ. Vyobrazením císaře i textem na katéně medaili bylo zdůrazněno zakladatelské právo panovníka.

Na medaili se architekt Kepka záměrně odchýlil od zobrazení císaře obvyklého pro mince (poprsí z profilu). Dospěl totiž k závěru, že pro medaili, která tvoří střed řetězu, je obraz panovníka en face jediným správným řešením. Medaile byla zhotovena podle pomocného sádrového modelu od profesora Josefa Václava Myslbeka. Provedení značně vysokého reliéfu znemožnilo ražbu a způsobilo, že jednání s firmou Duval et Janvier v Paříži, bratry Schneiderovými ve Vídni ani císařskou mincovnou nebyla úspěšná. Proto bylo k provedení medaile použito přímého cizelování. Tuto obtížnou, avšak velice precizní práci, stejně jako celý řetěz, provedl s nevšední svědomitostí a dovedností přední český zlatnický závod Václava Němce v Praze.

Rektorský řetěz byl dokončen a předán škole v roce 1915. Z obavy před jeho zabavením byl uložen v rektorátní pokladně až do 25. dubna 1916, kdy jím byl poprvé ozdoben tehdejší rektor a autor návrhu řetězu profesor Karel Hugo Kepka na pohřbu seniora profesorského sboru Karla Zahradníka.

Původní portrétní medaile byla ve 20. letech 20. století nahrazena medailí, jejímž autorem je akademický sochař Václav Mach, žák profesorů Celdy Kloučka a Vojtěcha Suchardy na

UMPRUM v Praze a Josefa Václava Myslbeka na pražské akademii. V letech 1920 – 1939 působil Václav Mach na odboru architektury brněnské české techniky jako honorovaný docent pro obor modelování v hlině.

V poli medaile je stojící dvouocasý lev en face, v dolní části pole nápis 28X1918, na pravou i levou stranu vybíhají lipové ratolesti, v opisu ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ, medaile signována autorem. Na reverzu medaile je vyryt nápis NA PAMĚŤ ZALOŽENÍ VYSOKÉHO UČENÍ TECHNICKÉHO V BRNĚ VĚNOVAL SPOLEK INŽENÝRŮV A ARCHITEKTŮ V MARKRABSTVÍ MORAVSKÉM.

Rektorský řetěz vyniká kvalitou návrhu, provedení i zpracovaného materiálu, a proto právem patří mezi nejvýznamnější práce svého druhu u nás. Insignie je uložena v koženém kuffíku, který zhotovil v roce 1996 umělecký knihař Jindřich Svoboda.

Rektorské žezlo vzniklo na základě návrhu akademického sochaře Miloše Axmana kolem roku 1968. Ve své výtvarné podobě je příznačné pro Axmanovu tvorbu těch let, kdy navazoval na inspirace svého učitele Vincence Makovského. Žezlo vyrobilo Ústředí uměleckých řemesel v Praze ze zlaceného a stříbřeného obecného kovu a javorového dřeva.

Žezlo se skládá z vlastní insignie – hlavice a dříku. Celková délka žezla je 116 cm. Hlavice žezla symbolizuje uvolnění energie v podobě paprscitých svazků, tryskajících z nitra kulovitého objektu. Hlavici zdobí státní znak, znak města Brna a trojúhelníkové útvary se znaky tehdy existujících fakult.

Řetězy prorektorů jsou tvořeny z 25 článků čtyř navzájem provlečených kružnic, středním článkem z pěti kružnic a závěsem v podobě medaile se symboly VUT. Řetězy byly vyrobeny kolem roku 1959 v tehdejším výrobním družstvu Severoznak Železný Brod, a to ze zlaceného obecného kovu.

Umělecky nejcennější je závěsná medaile od profesora Vincence Makovského, která je řazena k nejlepším dokladům nejen moravské medailérské tvorby. Medaile byla realizována k 50. výročí založení školy v letech 1947 – 1949, ražbu provedla státní mincovna v Kremnici.

Jednostranná oválná medaile, spíše plastika drobného reliéfu, je zároveň nejznámější a dosud udělovanou **pamětní medailí VUT v Brně**. Na pódiu, k němuž vede šestistupňové schodiště, stojí dvě postavy – alegorie vědců – po stranách pracovního stolu se symboly technických věd. V pozadí nad stolem byla původně velká písmena BTB, tj. Benešova technika Brno, na pátém stupni schodiště jubilejní data 1849 – 1949 – 1899. Po změně názvu školy na Vysoké učení technické v Brně v roce 1956 byla medaile upravena: označení BTB nahrazeno písmeny VUT, na pátém stupni schodiště data 1849 – 1959 – 1899.

Řetěz předsedy Akademického senátu je tvořen katénou, skládající se z 33 kruhových článků, a závěsem v podobě medaile, která symbolizuje školu jako jednotu v mnohosti a zodpovědnost za její řízení. Autorem návrhu řetězu, který byl pořízen v roce 2005, je pražský akademický sochař Michal Vitanovský.

Z téhož roku a od téhož autora pochází i **řetěz kvestora** sestávající z katény ze 43 článků a závěsu v podobě medaile s antickým motivem rohu hojnosti a motivem spolupráce.

Pokud jde o **řetězy prorektora a děkanů**, můžeme pro období přelomu 40. a 50. let 20 století doložit jejich používání při slavnostních událostech v životě školy. Jednalo se o jednoduché řetězy (bez jakéhokoliv rozlišení pro jednotlivé odbory), zhotovené pravděpodobně v rámci příprav na oslavy 50. výročí založení školy, které se měly uskutečnit v závěru roku 1949. Na řetězy akademických hodnostářů byly opatřeny 3 velké a 10 malých medailí. Pozlacené medaile vyrobila koncem roku 1947 kremnická mincovna podle návrhů Karla Otáhal a Jana Tomáše Fischera.

Na větší jednostranné medaili Karla Otáhal je Benešova hlava zprava, dole uzavřená větvičkou vavřímu, v opisu PRESIDENT BUDOVATEL, medaile signována autorem. Na menší jednostranné medaili, jejímž autorem je J. T. Fischer, je poprsí E. Beneše zleva, v opisu PRESIDENT BUDOVATEL DR. EDVARD BENEŠ, medaile signována autorem.

Na schůzi profesorského sboru dne 22. ledna 1948 zazněl návrh tehdejšího rektora školy profesora Václava Kubelky na zhotovení většího počtu malých řetězů, aby bylo možno při slavnostních promociích čestnému doktoru řetěz ponechat. Používání řetězů při slavnostních příležitostech dokládají např. fotografie z promoce profesora Antonína Smrčka čestným doktorem technických věd, která se konala dne 31. ledna 1948, či ze slavnostního vyřazení absolventů studia zeměměřičského inženýrství dne 15. června 1950.

Řetězy děkanů a proděkanů Fakulty stavební, Fakulty strojní (dnes Fakulty strojního inženýrství), Fakulty elektrotechnické (dnes Fakulty elektrotechniky a komunikačních technologií) a Fakulty architektury byly zhotoveny ve výrobním družstvu Severoznak Železný Brod podle nezjištěného návrhu pravděpodobně v roce 1959.

Děkanské řetězy jsou tvořeny z 25 článků tří navzájem provlečených kružnic, středním článkem ze čtyř kružnic, na něm visí závěs ve tvaru trojúhelníkového štítu (původní) či kruhová medaile (náhrada po roce 1990). Řetěz děkana Fakulty stavební je nyní opatřen závěsem s reliéfem stylizovaného obrazu staveniště s jeřábem a architekturami v pozadí s opisem FAKULTA STAVEBNÍ VUT V BRNĚ v plastickém kruhovém orámování, děkanský řetěz Fakulty strojního inženýrství závěsem ve tvaru trojúhelníkového štítu s konvexně vyklenutými stranami a středovým rytým motivem kuličkového ložiska s opisem VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ. Závěs téhož tvaru s motivem stylizovaného detailu vedení vysokého napětí s opisem VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ se nachází na řetězu děkana Fakulty elektrotechniky a komunikačních technologií. Na děkanském řetězu Fakulty architektury pak visí jednostranná medaile od akademického malíře Františka Chmelaře s reliéfem stylizovaného obrazu brněnských architektur, s opisem FAKULTA ARCHITEKTURY VUT V BRNĚ a znakem fakulty, vše v plastickém kruhovém orámování.

Proděkanské řetězy jsou tvořeny rovněž z 25 článků, tentokrát však ze dvou provlečených kružnic, provlečení je kryto mandorlovitým štítkem s granátkem. Medaile jsou menší a bez orámování.

Žezla těchto fakult vznikla podle návrhu akademického sochaře Miloše Axmana ve 2. pol. 60. let 20. století. Zmiňuje se o nich Axmanova monografie, aniž je přesně datuje. Podle návrhu téhož autora bylo v letech 1978 – 1979 zhotoveno žezlo Fakulty architektury. Všechna žezla jsou vyrobena ze stejných materiálů a v obdobné výtvarné i tematické koncepci jako žezlo rektorské. Při zachování kvality uměleckořemeslné práce překvapuje absence jemného cizelování, které bylo obvykle nezbytné pro práce tohoto charakteru.

Žezlo Fakulty stavební je zhotoveno z javorového dřeva a zlaceného a stříbřeného obecného kovu. Hlavice žezla má tvar převýšeného oblouku-hyperboly, do něhož je vkomponován geometrický útvar prostorových oválů, propojených diagonálně naletovanými tyčinkami, nad nímž je další prostorový útvar svazku plastických paprsků, různě se rozbíhajících. Členitý prstenec spojuje tuto část s přetaženým, nahoře zaobleným prstencem s plastickým nápisem VUT FAKULTA STAVEBNÍ, neseným válcovitou nohou s emailovaným znakem města Brna a dosedajícím na dřevěný váleček s upevňujícím šroubem.

Hlavice **žezla Fakulty strojního inženýrství** je ve tvaru kuličkového ložiska, z něhož v rotaci tryskají nestejně svazky paprsků zhruba v kruhovém reliéfu. Tento emblém dosedá na kruhový, nahoře zaoblený prstenec s plastickým nápisem VUT FAKULTA STROJNÍ, nesený válcovitým trnem s emailovým znakem města Brna. Tato válcovitá část je šroubem upevněna do podstavce, nahoře krytého kovovým kruhem a upevněného do držadla s třemi vertikálními žlábkami, nahoře krytého obdobně tvarovanou přetaženou maskou a dole kulovitě zakončeného s odsazením.

Fakulta elektrotechniky a komunikačních technologií má **žezlo**, jehož hlavice v uměleckém symbolu představuje záblesky a jiskření elektrické energie (stylizovaná drůza paprsků, záblesků v prostorovém plnoplastickém propojení). Tento symbol vyrůstá z kruhového, nahoře zaobleného prstence s plastickým nápisem VUT FAKULTA

ELEKTROTECHNICKÁ a je nesen válcovitou nohou, dosedající na dřevěný váleček s upevňujícím šroubem.

Žezlo Fakulty architektury má hlavici ve tvaru koule s plastickými kruhovými terči, na jednom z nich znak VUT, kolem nichž rotují paprsky ve vysokém reliéfu. Hlavici odděluje od držadla stříbřený prsteneček vertikálně vybroušený do nestejných plošek. Na dílu, který je současně nastavovatelnou částí pro dřevěné držadlo, je na jeho horním okraji plastický nápis VUT FAKULTA ARCHITEKTURY BRNO a na spodní válcovité části znak města Brna stříbřený v kombinaci s broušenými granáty. Dřevěná část žezla se dole zužuje ve třech vertikálních žlábkách a je zakončena v kulovité pozlacené montáži.

Idea návrhu **insignií Fakulty podnikatelské** vychází z hesla „Čas jsou peníze“. Na člancích skládacích řetězů je zavěšena plastická kinetická medaile ze dvou nerezocelových kovotlačených misek. Ve středu přední misky, lemovaném kruhovém mosazným zlaceným osazením, se pomocí hodinového strojku ve vteřinových intervalech otáčí zlacený čtverec. Ten symbolizuje pozemské bohatství rotující neustále v kruhu času. Na medailích všech řetězů je umístěn nápis PROSPERITAS HUMANITAS a PROSPERITY AND HUMANITY.

Žezlo je trojrozměrnou obdobou medaile. Jeho hlavice ve formě otevírací koule je symbolem Země, která odhaluje své hodnoty a je vkomponovaná do hlavice žezla. Uvnitř ve středu skrytá zlatá krychle je symbolem bohatství. Hlavice je uzavřená a až při přísaze se jedna polokoule otevírá a objeví se kostka ve zlacené mosazi.

Autorem výtvarných návrhů insignií je Jan Hásek, absolvent Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Realizovány byly rovněž Janem Háskem (ve spolupráci s několika firmami) v letech 1993 – 1994.

Insignie Fakulty výtvarných umění navrhla Lucie Nepasická. Na realizaci se kromě Kovotepecké dílny Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze spolupodílely další firmy: Soluna Praha, Truhlář & Patka, Radost, Broušení kamenů – p. Haken. Tvar **žezla** vychází z vertikály a horizontály jakožto křížení rozumového a intuitivního principu. Gesto rukou při držení je vstřícné, vrcholem zlacené vertikály je křišťál – nejmocnější a nejčistší ze všech kamenů. Kromě křišťálu je insignie zhotovena ze zlacené mosazi, stříbra a jasanového dřeva.

Funkci **řetězů** přejímají spony, které mají kruhovou formu odvozenou z uměleckých předmětů Velkomoravské říše a zavěšují se na bavlněnou vsadku talárů. Terče jsou doplněny nápisem FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ – VUT V BRNĚ

Žezlo Fakulty chemické je inspirováno strukturami nazíranými přes mikroskop, zkoumanými a rozebíranými do posledních částíček, které do sebe zapadají, vzájemně se drží a tvoří svět kolem nás. Nemá klasické dělení na dříví a korunu, jeho jádrem je duralová tyč okolo níž je podélně rozloženo šest pásů z leštěného stříbra. V horní třetině je do každého druhého pásu prořezán nápis Fakulta chemická a rok jejího založení římskými číslicemi. Tyč a pásy svírá šest prstenců z litého a cizelovaného stříbra ve tvaru hvězd vepsaných do šestiúhelníku.

Řetěz děkana Fakulty chemické sestává z hlavní medaile, zavěšené na řetězu, který je tvořen jedním přechodovým článkem a 19 běžnými články, spojovanými kroužky. Všechny díly jsou raženy podle modelů akademického sochaře Michala Vitanovského. Řetěz je zhotoven ze stříbra s povrchovou úpravou patinou na starostříbro. Hlavní medaile je oboustranná o průměru 70 mm (včetně hladkého zlaceného okraje), na aversu stylizované chemické vzorce a kámen mudrců, na reverzu původní a současná budova fakulty. Spojovací přechodový článek je jednostranný, tvaru dvojnásobného ležatého šestiúhelníku a motivem moravské orlice. Běžné články řetězu jsou šestiúhelníkové s logem FCH. Řetězy proděkanů jsou shodné s řetězem děkana, pouze hlavní medaile je menšího průměru bez zlatého orámování. Řetěz předsedy akademického senátu je shodný s řetězy proděkanů, liší se pouze použitým materiálem, kterým je patinovaný pískovaný tombak. Řetězy byly zhotoveny ve slovenském státním podniku Mincovňa Kremnica.

Autorem návrhů **insignií Fakulty informačních technologií VUT v Brně** je akademický sochař Michal Vitanovský. Žezlo bylo realizováno firmou Anea Praha, řetězy vyrobila kremnická mincovna.

Žezlo sestává z dřívku a hlavice. Dřív, kombinovaný z ořechového dřeva a kovu, je hladký a člení ho pouze tři prstence. Jako hlavice slouží volná plastika s tématem proudu informací a jeho větvení; je tak vyjádřena dynamika oblasti informačních technologií. Jejich otevřenost do budoucna zastupuje svazek neukončených linií, které procházejí koulí zastupující dosažené a fixované základy oboru. Hlavice vyrůstá z prstence – plochého disku s šikmou hranou nesoucí nápis FAKULTA INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ.

Řetěz děkana FIT z patinovaného stříbra je složen z 35 kruhových článků spojených očky, přičemž konce řetězu jsou propojeny podélným prvkem s moravskou orlicí. Na averzu oboustranné medaile o průměru 70 mm je centrálně umístěno logo fakulty nad neuzavřeným opisem FAKULTA INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ. Plocha medaile je pojednána motivem sítě odvíjejícím se z loga FIT. Na reverzu je uprostřed citace barokního portálu, dnes hlavního vchodu do historického areálu FIT. Nad portálem je nápis SALVE ve svém původním významu univerzálního historického pozdravu vzdělavců, ale také jako připomínka mozaiky podlahy vstupu na rektorát VUT. Plocha medaile evokuje nekonečný prostor po stranách a dole vymezený strukturami inspirovanými grafickým počítačovým tvaroslovím. **Proděkanské řetězy** se liší pouze menším průměrem zavěšené medaile.

PhDr. Renata Krejčí, Archiv VUT v Brně